

De Heren en Vrouwen van Engelen

Tot op de dag van vandaag heeft Engelen een "Heer van Engelen". Deze titel gaat terug tot 1453, het jaar waarin ridder Willem van Alckemade Heer van Engelen en Vlijmen wordt genoemd. Er zijn tot op heden geen bronnen bekend die aangeven in welk jaar Engelen een heerlijkheid is geworden, dat wil zeggen in leen of pandschap is gegeven.

De huidige Heer van Engelen is Dhr. Wim van Hoey – Smith, die ook aanwezig was bij de presentatie van het boek "*Engelen, grensdorp aan de Dieze*".

Door de eeuwen heen heeft er nooit een Heer of Vrouwe van Engelen in Engelen gewoond. Zij hadden over het algemeen hoge en verschillende functies en waren Heer of Vrouwe van verschillende heerlijkheden. Hun gezag over de heerlijkheid werd gedelegeerd aan een schout, die recht sprak en zorgde dat de inkomsten netjes werden afgedragen aan de Heer of Vrouwe van Engelen.

De invloed en zeggenschap van de Heer van Engelen was groot binnen de heerlijkheid. Voordat bijvoorbeeld een dominee beroepen kon worden, moest eerst toestemming worden gevraagd aan de Heer of Vrouwe van Engelen. Deze toestemming is tot laat in de 19de eeuw gevraagd, ondanks dat het op het laatst een formaliteit was.

In 1725 verkochten de Staten van Holland Engelen en Vlijmen als een ambtsheerlijkheid aan Hendrik van Barnevelt (1660–1740). Hendrik was tevens Heer van Overslingeland, Minkeloos en de Grote Waard en Vrijheer van Noordeloos. Na de Franse Revolutie en de inval van de Fransen in ons land, werden de heerlijkheden afgeschaft, tenslotte: Liberté, égalité, fraternité. De titel is echter wel blijven bestaan en is vanaf Hendrik van Barnevelt tot op de dag van vandaag vererft in zijn familie [of: overgegaan op zijn nazaten] Naast deze titel is ook de liefde voor de natuur door de eeuwen heen verbonden geweest met de Heren en Vrouwen van Engelen.

De zoon van Hendrik van Barnevelt, Martinus van Barnevelt (1691–1775) was een invloedrijk man. Naast Heer van Engelen en Vlijmen was hij Vrijheer van Noordeloos en Overslingeland, Heer van Krimpen aan de Lek en burgemeester van Gorinchem. In het Aardrijkskundig woordenboek van Van der Aa (14 delen verschenen tussen 1839 en 1851) staat hij beschreven als "...vervuld met de zucht tot het welzijn zijner medemenschen mede te werken...". In zijn jeugd jaren had hij veel door Europa gereisd en kennis opgedaan over de loop en eigenschappen van water en rivieren. In Rome had hij zijn graftombe in wit marmer al besteld (nog te bezichtigen in de Hervormde kerk van Noordeloos –zie foto–). Naar zijn ideeën is de Beerse Overlaat gerealiseerd (1766), waardoor het water van de Maas met gecontroleerde overstromingen kon worden afgevoerd. Een overlaat is een opzettelijk laag gehouden dijk waarover het bedreigende water kan wegvloeien waardoor de overige dijkvakken worden ontlast. De Beerse Overlaat is gesloten in 1942.

Als enige overgeblevene van 7 kinderen erfde Martinus een fortuin van zijn ouders. Tijdens zijn ambtsperiode als burgemeester van Gorinchem moest de stad uitbreiden. De vestingwallen waren niet meer in staat de stad te verdedigen tegen de toenmalige wapens en de stad was te klein geworden. De stad werd vergroot en de vestingwerken opnieuw aangelegd. Binnen de nieuwe muren kwam er grond vrij. Martinus kocht daarvan een gedeelte en liet er een prachtige tuin aanleggen, compleet met waterbe-

Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

wegingen. Een subliem staaltje van rijkdom en aanzien. Nog niet zo lang geleden heeft het Gorinchems museum 4 aquarellen kunnen aanschaffen met afbeeldingen van de tuin van Martinus van Barnevelt. Het was een tuin in Nederlandse barok stijl en toonaangevend binnen de tuinarchitectuur in Europa. Kenmerkend voor deze stijl zijn de hoge beukenhagen die de tuin geheel omsloten (zie www.gorcumsmuseum.nl).

Na de dood van Martinus van Barnevelt in 1775 verkeerde zijn zoon al snel in financiële problemen en verkocht hij de beelden uit de tuin en veel spullen uit zijn ouderlijk huis. De tuin verviel en korte tijd later werden er nieuwe huizen op gebouwd.

In 1853 was de naam Heer van Engelen verbonden aan de familie van Hoey Smith als afstammelingen van Hendrik van Barnevelt. In 1857 vestigt deze familie zich op een

buitenverblijf "Zomerlust" aan de rand van Rotterdam, later omgedoopt tot Trompenburg.

De familie heeft de liefde voor bomen en planten vorm gegeven in de tuinen achter het buitenverblijf. Hoewel de druk vanuit Rotterdam steeds groter werd vanwege de uitbreidingen, heeft de familie het landgoed in beheer kunnen houden. James van Hoey Smith (1891-1965) is begonnen met de aanleg van het Arboretum. Zijn zoon Dick is hier mee doorgegaan. De tuin is voor publiek toegankelijk en draagt de naam: Trompenburg Tuinen en Arboretum. Er is nog een aantal bomen te bewonderen die rond 1850 zijn geplant. Het is een internationaal bekende tuin en een bezoek meer dan waard (zie www.Trompenburg.nl).

Zo is de liefde voor natuur en alles wat groeit en bloeit weer helemaal terug in de familiegeschiedenis die begon bij Hendrik van Barnevelt.

Tuin van een heer van Engelen

*Tuin van Martinus van Barnevelt
Anoniem, aquarel op papier,
ca. 1760-1770,
52,5 x 36,5 cm, inv.nr. 6237
Verworven met steun van de
Vereniging Rembrandt*

Een aquarel uit een serie van vier, van de tuin van Martinus van Barnevelt (1691-1775) in Gorinchem, destijds een van de meest welgestelde inwoners van de stad.

Van Barnevelt bekleedde niet alleen een groot aantal bestuurlijke functies, maar bewoonde ook een van de grootste huizen, gelegen op een bastion aan de zuidkant van de stad bij rivier de Merwede. Uit een bewaard gebleven beschrijving valt op te maken dat dit huis met zijn bijgebouwen, zoals stallen en een koetshuis, werd omringd door een 'extra grote zeer wel geplante tuin met boomen en andere tuincieraden'. Op een oude plattegrond van Gorinchem is het hele complex te zien, inclusief de Frans-classicistische tuin, zoals die in het midden van de 18e eeuw in de mode was. De tuin was symmetrisch aangelegd, langs een centrale as, met bassins, hagen en priëlen aan weerskanten. Beelden en vazen op

sokkels en bakken met exotische planten completeerden het geheel.

De vier aquarellen laten de tuin vanuit alle windrichtingen zien. In voornamelijk grijstinten, aangevuld met wat groen en blauw heeft de onbekende kunstenaar Van Barnevelts bezit vereeuwigd. Ter verlevendiging voegde hij zo hier en daar een tuinman of, zoals hier, een tuinvrouw toe. Van dit uniek stukje Gorcum is helaas niets bewaard gebleven.

Doc. : Luthoven in Gorinchem A.J.Busch en Carla S. Oldenburger-Ebbers, Historische Reeks O.G. ,deel 3 (1990) .

Uit de kast genomen door Anneke

Vlag van Engelen

Anneke Heimeriks legde de basis voor het archief van Angrisa, heemkundekring Engelen. Voor de Nieuwsbrief haalt zij iets uit de kast wat zij met Engelen-geduld al die jaren heeft verzameld en gearchiveerd. Na het wapen nu over de vlag van Engelen

Als vervolg op het verkrijgen van een gemeentewapen heeft de toenmalige gemeenteraad op 7 april 1960 een gemeentevlag vastgesteld. De gemeenteraad wilde naast het gemeentewapen "een stijlvol symbool waar met trots op kan worden gewezen". De oorsprong van het voeren van een vlag lag bij de schepen en bij de legers te velde als herkenningsteken om de kampen te kunnen onderscheiden. Tegenwoordig is het gebruik van vlaggen veel breder. Het kan een bijdrage leveren tot eensgezindheid en verhoging van vreugde en blijdschap of getuigen van droefheid en rouw. Deze gedachte inspireerde de toenmalige gemeenteraad om een vlag te ontwerpen en vast te stellen. De vlag zou dan gebruikt kunnen worden bij officiële gelegenheden, feestelijkheden, als uiting van vreugde of verdriet, "als symbool van eensgezindheid waaronder men zich kan scharen omdat men inwoner der gemeente Engelen is".

Vooraf is een intensieve studie gemaakt van ontwerpen binnen de historische en esthetische randvoorwaarden. Het toenmalige gemeentebestuur had graag een vlag gezien met drie horizontale banen in de kleuren: blauw, wit en geel. Deze kleuren komen terug op het wapen van Engelen. Blauw van de lucht, wit (zilver) van de mantel van Yophiel en geel (goud) van het gevest van het zwaard en de rotsgrond. Er bleken al verschillende gemeenten deze drie kleuren in hun vlag te voeren. Een oplossing was het toevoegen van een

vierde baan in de kleur zwart, de kleur van de gesel van de engel Yophiel. Men stelde een vlag voor met vier horizontale banen van respectievelijk geel, blauw, wit en zwart. Toen echter de officiële aanvraag was ingediend hij de Hoge Raad van Adel, kreeg men het bericht dat de gemeente Woerden een vlag voerde die geheel identiek was aan het ontwerp van de gemeente Engelen: het ontwerp werd dus afgewezen. In overleg met Dhr. J.P. van der Drift, wapentekenaar, werd een nieuw ontwerp gemaakt met als resultaat waarvan de omschrijving luidt:

- Vier evenwijdige horizontale banen van gelijke hoogte in de kleuren, gerekend van boven naar heden: blauw, geel, wit en zwart.

De meest sprekende kleuren blauw en zwart in respectievelijk de bovenste en onderste baan en de minst sprekende kleuren , geel en wit, in het middenveld. Aldus werd besloten op 7 april 1960. De vlag werd met enig ceremonieel gehesen aan een apart opgestelde mast bij het gemeentehuis en aan de inwoners getoond op 5 mei 1960. Dit als opening van de feestelijkheden van de 15-jarige Bevrijdingsdag. Carnavalsvereniging de Terpers heeft door de jaren heen tijdens de feestelijkheden trouw de kleuren van Engelen en de vlag in ere gehouden. Maar het is en blijft een gemeentevlag, die ook buiten carnaval zou laten zien dat er in Engelen, Bokhoven en de Haverleij "iets" te doen is.

Column

Macht en pracht: begrippen die het verleden met het heden verbinden. Of niet? Laat ik eens wat uitproberen. Bij welke naam dringt het begrip macht zich het sterkst op: Willem, Julius of Mark? Cleopatra, Neelie of Angela? En hoe zit dat met pracht? Louvre, Colosseum of Soestdijk? Piramide, koepel of wolkenkrabber? Het lijkt erop dat er een flinke portie verleden nodig is om een machtige of prachtige uitstraling te verwerven.

Zo heeft de naam Angrisa veel voor op Engelen. En als er voor Bokhoven nou ook een Latijnse naam voorhanden was ... Maar Bokhoven wint het natuurlijk op het gebied van pracht en macht glansrijk: denk maar aan de grafelijke families, het praalgraf, la Licorne en de H. Cornelius. Engelen heeft wel een mooi Rietmutsje, maar nog geen kasteelresten; van Bloemendaal en Duivelswiel resteert slechts de sage (waar zijn de enkele steenbrokken gebleven, die er in 1840 nog waren?). Mag ik het nog even hebben over de Haverleij? De waan van de dag, dat wil zeggen toen het behalve weg ook slot moest worden, heeft er Haverleij van gemaakt. Maar ik heb me door freules van de heemkundekring laten vertellen: het oorspronkelijke idee voor de naam van die weg was de Hagenlij, als het ware een oprijlaan die als een kronkelende beek omzoomd werd door een haag van niet haver, maar geboomte. Machtig en prachtig!

Wilton Desmense

Engelen op de kaart

Twee ansichtkaarten uit een serie van zes, daterend uit 1959. Links het Vlaciepark met vijver gezien in zuidwestelijke richting. De visvijver moest in de winter tevens dienen als ijsbaan en voor iedereen toegankelijk zijn. Op de omliggende graslanden werd een speelweide voor kinderen aangelegd, iets waaraan destijds grote behoefte was. De bij het graven van de vijver vrijgekomen gronden werden gebruikt om de ter plekke aanwezige vuilnisbelt af te dekken, maar ook om de terreinen aan de Vlacie bouwrijp te maken. Zowel de lage bungalow links, het hoge huis daarnaast, als de rij arbeiderswoningen rechts werden op die nieuwe gronden gebouwd. De rij arbeiderswoningen werd ontworpen door ingenieur Van Oyen van de Provinciale Planologische Dienst. Alle gebouwen dateren uit 1955 en zijn vrijwel onveranderd tot op de dag van vandaag behouden gebleven. Later werd aan het Vlaciepark een dierenparkje toegevoegd dat op 1 mei 1967 ter gelegenheid van de pensionering van Burgemeester Frans Kempnaars namens de bevolking van Engelen aan hem werd opgedragen. Rechts een zicht vanuit de Schoolstraat op vijver en Vlacie. Beide fotokaarten werden uitgegeven door Jet Hagelaar-Kleijn, die een winkeltje had aan de Graaf van Solmsweg 67, toen nog Diezekant geheten.

Open Monumentendag 2013

Zaterdag 14 en zondag 15 september is het voor de 27ste keer Open Monumentendag. De zaterdag is voor de stad 's Hertogenbosch geserveerd en de zondag voor de dorpen rondom 's Hertogenbosch, dus ook voor Engelen. Het thema dit jaar is **Macht en Pracht**.

Het heeft wat denkwerk en interpretatie gevraagd om met dit thema iets te kunnen doen binnen Engelen. Angrisa is tot de volgende invulling gekomen: een tentoonstelling over onze burgemeesters vanaf 1821 tot aan de annexatie in 1971. De tentoonstelling zal plaats vinden in de Engelenburcht.

We hebben het thema als volgt geïnterpreteerd: Macht staat dan voor de Burgemeester, wethouders en gemeenteraad. Pracht staat dan voor het gevoerde beleid van Burgemeester en wethouders die een belangrijk aandeel hebben gehad in Engelen zoals het nu is: een dorp om trots op te zijn. Angrisa is ook de mogelijkheden aan het bestuderen om ook een en ander te kunnen laten zien over de Heren en Vrouwen van Engelen. Ook zij hebben door de eeuwen heen invloed gehad op het wel en wee van de inwoners van Engelen.

Evenals andere jaren wordt er een fietsroute uitgezet. De opzet is dit jaar anders: niet een grote ronde van 75 kilometer, maar een zestal kleine rondes die elkaar raken bij een rustpunt.

Er komt nog een uitgebreide informatiekrant die huis aan huis wordt verspreid. Houdt deze krant in de gaten!

Wij zijn al druk bezig met het verzamelen van foto's en documenten die de moeite waard zijn om te worden opgenomen in de tentoonstelling. Mocht u nog een foto hebben van een van de burgemeesters of iets dat daarmee te maken heeft, meldt u dan want dat maakt een tentoonstelling persoonlijk en kan een welkome aanvulling zijn voor de tentoonstelling.

De Engelenburcht is op zondag 15 september geopend van 11.00 uur tot 16.00 uur.

Op de foto de feestelijke ontvangst in 1946 van de nieuwe burgemeester Kempnaars.

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELLEN
Secretariaat

de Vlacie 5

5221 AL Engelen

E info@angrisa.nl

I www.angrisa.nl